

ชั่วโมงที่ 7

รัฐชาติและอุดมการณ์ทางการเมือง I

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒนวนิช

ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1. เป็นที่เข้าใจกันว่าในโลกสมัยใหม่นั้น มนุษย์ล้วนสังกัดรัฐชาติใดหนึ่งเสมอ และความเข้าใจโดยทั่วไปเกี่ยวกับรัฐชาตินั้นก็คือ รัฐชาติเป็นโครงสร้างทางการเมืองชนิดหนึ่ง หรือเป็นระเบียบทางการเมืองชนิดหนึ่งที่มีองค์ประกอบดังนี้ คือ มีดินแดนที่มีขอบเขตเส้นเขตแดนที่แน่นอน มีอำนาจอธิปไตยที่เป็นอิสระเหนือดินแดนดังกล่าวและเหนือประชากรจำนวนหนึ่งที่สังกัดชาตินั้น ๆ และมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ทุกคนจะต้องสังกัดชาติใดหนึ่งในฐานะที่เป็นคนชาตินั้น ๆ ตั้งแต่ลืมตาดูโลก สัญชาติ (nationality) ก็เป็นสิ่งที่เป็ตราประทับบุคคลนั้น ๆ อย่างไม่อาจจะลบออกไปได้

2. อย่างไรก็ตาม นิยามดังกล่าวช่วยให้เราเข้าใจถึงฐานะและบทบาทของรัฐชาติในโลกสมัยใหม่ได้น้อยมาก เราจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสืบสวนค้นคว้าลงไปถึงกำเนิดและพัฒนาการของรัฐชาติโดยในที่นี้จะพิจารณากำเนิดและพัฒนาการของรัฐชาติที่สัมพันธ์อยู่กับมิติ 3 มิติ นั่นก็คือ มิติทางวัฒนธรรมของรัฐชาติ มิติทางเศรษฐกิจของรัฐชาติ และมิติทางอุดมการณ์ของรัฐชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ของ 3 มิติดังกล่าว

3. ประเด็นแรกที่เราจะกล่าวถึงในที่นี้ก็คือ มิติทางวัฒนธรรมของรัฐชาติ นั่นคือเมื่อเรากล่าวถึงรัฐชาตินั้น เราหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะพบว่าความเป็นชาติ หรือความเป็นสัญชาตินั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของประชากรหรือพลเมืองที่สังกัดในรัฐชาติต่าง ๆ เราจะรู้สึกราวกับว่าพลเมืองที่สังกัดชาติใดชาติหนึ่งนั้นเป็นพวกเดียวกัน เป็นกลุ่มชนกลุ่มเดียวกันที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกันย้อนกลับไปในอดีตนับแต่เบื้องบรรพกาล เป็นเชื้อสายเดียวกัน หรืออย่างน้อยก็หาสายสัมพันธ์กันได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง คนฝรั่งเศส สเปน ลิเบีย แองโกลา ไทย หรือญี่ปุ่น ในรัฐชาติ ๆ เหล่านั้นก็คือคนที่เป็พวกเดียวกัน สืบสายมาจากบรรพบุรุษร่วมกัน จึงเป็นคนชาติเดียวกัน

4. ฉะนั้นคำถามของเราในที่นี้ก็คือลักษณะเช่นที่ว่าเป็นจริงดังกล่าวหรือไม่ ความเป็นชาติเป็นธรรมชาติที่ดำรงอยู่มาคู่กับมนุษยชาติตลอดมากระนั้นหรือ? คำตอบคือไม่ใช่ เบนเนดิก แอนเดอร์สันกล่าวไว้ในหนังสืออันมีชื่อเสียงของเราเรื่อง *Imagined Communities : Reflection On the Origin and Spread of Nationalism* ว่าชาติคือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Artifact) ชนิดหนึ่งที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาในยุโรปก่อนและทำยที่สุดก็แพร่ไปทั่วโลก สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมนี้ได้รับการประดิษฐ์ขึ้นมาให้อยู่ในฐานะที่เป็นชุมชนชนิดหนึ่งที่สมาชิกของชุมชนชาติหนึ่ง ๆ ต่างมีความรู้สึกว่าคุณที่อยู่ชุมชนชาติเดียวกับตนนั้นเป็น "พวกเดียวกัน" กับตน

อย่างไรก็ตามชุมชนชาตินั้นเป็นชุมชนจินตนากรรม เนื่องจากชุมชนชาติต่างกับชุมชนแท้จริงที่สมาชิกของชุมชนรู้จักกันหมด แต่ชุมชนชาติแม้ที่ขนาดเล็กที่สุดสมาชิกของชุมชนก็ไม่สามารถรู้จักกันทั้งหมด พวกเขาต่างจินตนาการว่ามีคนพวกเดียวกับเขาดำรงอยู่ โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งเริ่มแรกการจินตนาการผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ และต่อมาเพิ่มสื่อวิทยุและโทรทัศน์ตามลำดับ

5. ตรงนี้อาจต้องทำความเข้าใจกันสักเล็กน้อย ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าการจินตนาการนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ชุมชนชาติเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยการที่จะเข้าใจถึงกำเนิดของจิตสำนึกแบบชาตินั้นเราจะต้องเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่สำคัญสองปรากฏการณ์ นั่นก็คือการถือกำเนิดขึ้นมาของการพิมพ์และทุนนิยม การพิมพ์ในยุโรปซึ่งนำไปสู่การสร้างภาษามาตรฐานบนภาษาถิ่นที่หลากหลาย และการเกิดขึ้นของโครงเรื่องแบบหนังสือพิมพ์

ในประเด็นแรกนั้นเราจะพบว่านับตั้งแต่ ภูเขาเตนเบิร์ก ในปี ค.ศ.1454 ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ที่ใช้การเรียงตัวอักษรขึ้นมา นั้นการพิมพ์หนังสือก็เริ่มแพร่หลายมากขึ้น หนังสือได้กลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่ทำกำไรได้ ดังนั้นจึงเกิดสำนักพิมพ์โดยกลุ่มทุนการพิมพ์ต่าง ๆ ขึ้น อย่างไรก็ตามการพิมพ์ในยุคแรก ๆ ยังคงพิมพ์ด้วยภาษาละตินและอ่านกันในวงจำกัดแต่เพียงในกลุ่มปัญญาชนเท่านั้น ด้วยเหตุดังนั้นตลาดจึงค่อนข้างจำกัด นั่นก็คือแม้จะมีผู้อ่านภาษาละตินอยู่ทั่วยุโรปทว่าภาษาละตินก็รู้และใช้กันอยู่ในวงจำกัดเพียงในหมู่ปัญญาชนจำนวนน้อยเท่านั้น เมื่อตลาดภาษาละตินอิ่มตัว ตามตรรกะของระบบทุนนิยมที่ต้องขยายตัวอยู่ตลอดเวลาแล้วจำเป็นที่จะต้องมองหาตลาดใหม่ ๆ และภาษาที่ใช้กันโดยทั่วไปในยุโรป แต่ทว่าจำนวนคนที่รู้ภาษาถิ่นหนึ่ง ๆ นั้นก็มีจำนวนมากมายกว่าผู้ที่รู้ภาษาละตินทั่วยุโรปมากนัก

ด้วยเหตุฉะนั้นตลาดการพิมพ์ภาษาถิ่นก็ปรากฏตัวขึ้นในยุโรป ในขณะเดียวกันปรากฏการณ์ที่สำคัญที่ทำให้ตลาดการพิมพ์ภาษาถิ่นของยุโรปขยายตัวอย่างมหาศาลก็คือ การปฏิรูปศาสนาของมาร์ติน ลูเธอร์ และได้มีการแปลคัมภีร์ไบเบิล และข้อเขียนทางศาสนาต่าง ๆ จากภาษาละตินเป็นภาษาถิ่นเยอรมัน ปรากฏว่าเมื่อจัดพิมพ์คัมภีร์ไบเบิลและข้อเขียนทางศาสนาเหล่านั้นออกสู่ตลาด ก็ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง กล่าวกันว่าลูเธอร์นั้นคือนักแปลนักเขียน best seller เป็นคนแรกของบรรณพิภพ และปรากฏการณ์เช่นนี้ก็เกิดขึ้นในทำนองเดียวกันกับภาษาถิ่นอื่น ๆ ซึ่งการที่หนังสือภาษาถิ่นต่าง ๆ ได้รับความนิยมอย่างสูงก็ก่อผลที่สำคัญยิ่งตามมา นั่นก็คือได้เกิดปรากฏการณ์ที่คนยุโรปค่อย ๆ อ่านออกเขียนได้เพิ่มมากขึ้น ๆ ซึ่งก็ยิ่งทำให้ตลาดการพิมพ์โตขึ้น ๆ ในประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือภาษาการพิมพ์นี้เองได้สร้างภาษามาตรฐานให้กับภาษาถิ่นต่าง ๆ ขึ้นมา หมายความว่าแต่เดิมนั้นภาษาถิ่นแต่ละภาษามีความหลากหลายทั้งในแง่สำเนียงและความหมายของคำ แต่ทว่าภาษาการพิมพ์ได้สร้างมาตรฐานให้กับภาษาถิ่นต่าง ๆ ทำให้คนที่ใช้ภาษาถิ่นที่มีความหลากหลายในตัวภาษาถิ่นเอง สื่อสารกันได้ด้วยภาษา

มาตรฐานเดียวกันซึ่งก็หมายความว่าได้อีกด้วยว่าได้เกิดขึ้นที่ทางภาษาต่าง ๆ เกิดขึ้นกระจัดกระจายทั่วยุโรป เป็นพื้นที่ทางภาษาที่กลุ่มคนจำนวนหนึ่งใช้ร่วมกัน เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ประการที่สองคือการเกิดขึ้นของโครงเรื่องแบบใหม่อันเนื่องมาจากหนังสือพิมพ์ หนึ่งในบรรดาสิ่งพิมพ์ที่สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ในยุโรปจัดพิมพ์เป็นการค้ำนั้นคือหนังสือพิมพ์ ซึ่งหนังสือพิมพ์ในยุคต้น ๆ นั้นสัมพันธ์อยู่กับธุรกิจการค้าโดยการรายงานเกี่ยวกับราคาสินค้าต่าง ๆ หรือการเข้าเทียบท่าของเรือสินค้า เป็นต้น อย่างไรก็ตามในหน้าหนังสือพิมพ์หนึ่ง ๆ นั้นได้ปรากฏเรื่องราวต่างอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องข่าวการแต่งตั้งข้าราชการให้ประจำตำแหน่งต่าง ๆ ข่าวสังคมเช่น การแต่งงานของชนชั้นสูง ข่าวอุบัติเหตุ อุทกภัย วาตภัย เป็นต้น ข่าวหรือเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้อาจเกิดขึ้นต่างเมืองต่างสถานที่กัน และตัวมันเองอาจจะไม่สัมพันธ์กัน อีกทั้งผู้ที่กระทำเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านั้นอาจจะไม่รับรู้ถึงการดำรงอยู่ซึ่งกันและกันเลยก็ได้ แต่ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ภาษาถิ่นหนึ่ง ๆ ได้นำเรื่องราวดังกล่าวนั้นมาวางเรียงเคียงกันภายในหน้าของหนังสือพิมพ์เดียวกัน ด้วยเหตุดังนั้นจึงปรากฏการเชื่อมเรื่องราวเหล่านั้นขึ้นมาในใจของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นใน "ชั่วขณะเดียวกัน" คือเกิดขึ้นพร้อมๆ กันในเวลาเดียวกัน อีกทั้งเรื่องราวต่างๆ เหล่านั้นยังถูกกำกับไว้ด้วยเวลาชนิดหนึ่ง นั่นก็คือเวลานาฬิกาที่เป็นแบบเวลาปฏิทิน มีวัน เดือน ปี ที่สืบเนื่องไปข้างหน้า นี่เท่ากับว่าเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ได้ก่อตั้งสังคมชนิดหนึ่ง ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ เกิดขึ้นในขณะเวลาเดียวกัน และเดินไปข้างหน้าตามเวลาปฏิทิน อันเป็นเวลาที่ไม่ติดกับเวลาของโลก คริสตศาสนาเนื่องเพราะเป็นเวลาที่ไร้จุดมุ่งหมายโดยตัวเอง (ในคริสตศาสนานั้น การดำเนินไปของเรื่องราวต่าง ๆ นั้นจะนำไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้แล้วโดยพระเจ้า) สังคมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ที่อ่านหนังสือพิมพ์ภาษาถิ่นเดียวกัน

ด้วยเหตุดังนั้นจินตนาการความเป็นพวกเดียวกัน ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน หรือจิตสำนึกของความเป็นชาติเดียวกันจึงถือกำเนิดขึ้นมาทั่วยุโรป ผ่านการอ่านหนังสือพิมพ์ที่เป็นภาษามาตรฐานเดียวกัน ซึ่งชุมชนชาติค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นก็ด้วยประการเช่นนี้ จิตสำนึกดังกล่าวนี้มีความสำคัญมากเนื่องเพราะจากจุดนี้ จึงเป็นพื้นฐานหรือกรอบโครงทางวัฒนธรรมสำหรับคนในโลกสมัยใหม่ใช้ในการสร้างสถาบันสมัยใหม่ต่าง ๆ ภายในรัฐแบบใหม่ที่สถาปนาขึ้นบนความเป็นพลเมืองแห่งชาติ และเส้นเขตแดนที่โอบล้อมพื้นที่ที่พลเมืองเหล่านั้นอาศัยอยู่ ตลอดจนการสร้างประวัติศาสตร์แห่งชาติ และวัฒนธรรมแห่งชาติ ขึ้นมาอีกด้วย

6. มิติทางเศรษฐกิจการเมืองของรัฐชาติ นอกจากมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว รัฐชาติยังมีมิติทางเศรษฐกิจการเมืองอีกด้วย นั่นก็คือในแง่มุมแรกนั้นเราทราบกันดีอยู่แล้วว่าระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่นั้นก็คือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม อันเป็นระบบเศรษฐกิจที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาแทนระบบเศรษฐกิจ

แบบทุนนิยม อันเป็นระบบเศรษฐกิจที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาแทนระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งพียงชึ่งของยุคกลาง การพัฒนาขึ้นมาของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอันเป็นระบบเศรษฐกิจที่ทำการผลิตเพื่อการค้ำนั้นเรียกว่า

4

ต้องการความสงบเรียบร้อยและ ระเบียบแบบแผนในทางกฎหมายที่แน่นอน ตลอดจนปริมาณพลที่แน่นอน ของตลาดและแหล่งวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิต ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าการผลิตและการค้าจะเป็นไปได้ โดยไม่ถูกกีดขวางด้วยอุปสรรคต่าง ๆ อันเกิดจากความไม่แน่นอน เช่น มีอำนาจต่าง ๆ คอยมากำหนด กฎเกณฑ์ที่ยุ่งยากซ้ำซ้อนกัน หากยังเป็นดังระบอบการปกครองแบบศักดินาที่อำนาจในทางปฏิบัติกระจัด กระจายชอยย่อยมากจนเกินไป ดังนั้นรัฐชาติที่มีอำนาจรวมศูนย์เหนือปริมาณพลอันกว้างขวางปริมาณพล หนึ่งคือคำตอบ ซึ่งในแง่มุมนี้จะเห็นได้ว่าสอดคล้องต้องกันอยู่กับปริมาณพลทางวัฒนธรรมซึ่งคนจำนวน หนึ่ง (ที่มากกว่าคนภายในชุมชนเดียวหรือแมนเนอร์เดียว) เกิดสำนึกในความเป็น "คนพวกเดียวกัน" ด้วย ภาษามาตรฐานและประวัติศาสตร์วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้อยู่ในฐานะภาษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งชาติ

ส่วนในอีกแง่มุมหนึ่งนั้นระบบทุนนิมนั้นโดยพื้นฐานแล้วตั้งอยู่บนแนวคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเอกชน และการที่สามารถที่จะใช้ทรัพย์สินนั้นดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ คือการประกอบการผลิต การค้า เพื่อแสวงหาผลกำไร โดยนักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ดังอดัม สมิท ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง An Inquiry into the Nature and causes of the Wealth of Nations ว่าการปล่อยให้เอกชนดำเนินธุรกิจโดย เสรีนั้น จะนำไปสู่ความมั่งคั่งของประเทศในที่สุด ตรงนี้จะสัมพันธ์อยู่กับการพัฒนาของแนวความคิดหรือ ทฤษฎีทางการเมืองของปัญญาชนกระฎุมพีที่ว่าด้วยสิทธิของความเป็นพลเมือง

ในที่นี้หมายความว่าในโลกสมัยใหม่นั้นได้มีการสร้างแนวความคิดที่ว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ ทุกคนเป็นปัจเจกที่เท่าเทียมกัน ความเท่าเทียมนี้จึงทำให้ปัจเจกชนนั้นมีสิทธิเสรีภาพอันสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามปัจเจกชนถ้ามีสิทธิเสรีภาพที่จะทำอะไรตามใจตัวเองปรารถนาโดยสมบูรณ์แล้วการกระทำของ ปัจเจกชนคนหนึ่งอาจไปกระทบต่อปัจเจกชนอื่น ๆ ก็ได้ ซึ่งผลตามมาก็คือความวุ่นวาย ดังนั้นภายในสังคม หนึ่ง ๆ หรือชาติหนึ่ง ๆ นั้นจึงต้องมีการสร้างระเบียบและกติกากขึ้นมาเพื่อจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคม หรือในชาติ ดังนั้นเราจึงจะพบว่า รัฐชาติในโลกสมัยใหม่นั้นจะพัฒนาขึ้นมาโดยท้ายที่สุดแล้วได้มีการสร้าง สถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย รัฐธรรมนูญ รัฐสภา รัฐบาล และศาล ขึ้นมา สถาบัน เหล่านี้มีขึ้นก็เพื่อการสนองเกี่ยวกับสิทธิของพลเมืองซึ่งมีเสรีภาพที่จะประกอบกิจกรรมหรือกระทำการใด ๆ ภายใต้กรอบของกฎหมายนั่นเอง

ตรงนี้หมายความว่าพลเมืองมีสิทธิที่จะประกอบธุรกิจโดยการที่มีกฎหมายรับรอง ในขณะที่เดียวกัน รัฐบาลจำเป็นที่จะต้องระงับความไม่สงบเรียบร้อยอันเนื่องมาจากภัยทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนการบริหารหรือจัดการเรื่องสาธารณะต่าง ๆ อันเป็นงานเพื่อประโยชน์ของพลเมืองภายในรัฐ ดังนั้น

รัฐบาลจะต้องมีเครื่องมือหรือกลไกหรือเครื่องมือในการที่จะปฏิบัติการนี้ให้เกิดผลดังกล่าว นั่นก็คือต้องก่อตั้งระบบราชการขึ้นมาไม่ว่าข้าราชการที่ทำหน้าที่รักษาความสงบ เช่น ทหาร ตำรวจ หรือข้าราชการที่ทำ

5

หน้าที่บริหารจัดการต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ปกครองและผู้อำนวยการประเภทต่าง ๆ ซึ่งก็หมายความว่า การจัดตั้งระบบราชการขึ้นมานี้จะต้องมีค่าใช้จ่ายตามมา ด้วยเหตุดังนั้นหากพลเมืองทุกคนต้องการความสงบเรียบร้อย ตั้งการบริการต่าง ๆ แล้วก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อดำเนินกิจการดังกล่าว ซึ่งจะออกมาในรูปของภาษีต่าง ๆ นั่นเอง

7. มิติทางอุดมการณ์ของชาติ นอกจากมิติทางวัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจและการเมืองของชาติแล้ว ชาติก็มีมิติทางอุดมการณ์อันเกี่ยวเนื่องกับมิติทางเศรษฐกิจการเมือง และมิติทางวัฒนธรรมอีกด้วย หมายความว่าในแง่มิติทางเศรษฐกิจและการเมืองนั้นรัฐชาติเป็นเวทีแห่งการปฏิบัติการทางเศรษฐกิจและการเมืองโดยมีแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นพลังผลักดันให้ ความหมายและความชอบธรรมกับปฏิบัติการทางเศรษฐกิจและการเมืองดังกล่าว ซึ่งอุดมการณ์เริ่มแรกก็คืออุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยโดยพิจารณากันว่าหากรัฐชาติดำเนินตามอุดมการณ์ดังกล่าวแล้วจะนำมาซึ่งความมั่งคั่ง เจริญ และพลเมืองภายในชาติจะบรรลุถึงความอุดมสมบูรณ์ทางเศรษฐกิจและบรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมไปด้วยสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค

อย่างไรก็ตามภายใต้รัฐชาติตามมิติของอุดมการณ์แบบเสรีดังกล่าว กลับปรากฏว่าการปล่อยให้มีการดำเนินการทางเศรษฐกิจโดยเสรีนั้นเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นอย่างมหาศาลเราจะพบว่ายุโรปในศตวรรษที่ 19 นั้น ระบบทุนนิยมที่มีการผลิตแบบอุตสาหกรรมได้พัฒนาขึ้นมาอย่างเต็มที่แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอังกฤษ การพัฒนาขึ้นมาของระบบการผลิตแบบโรงงานอุตสาหกรรมนี้ได้นำมาซึ่งชนชั้นใหม่ชนชั้นหนึ่งในโลกสมัยใหม่ นั่นก็คือชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat) นั่นก็คือเหล่าบรรดากรรมกรภายในโรงงาน ซึ่งพวกเขาเหล่านี้ก็คือผู้ที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวนาที่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองเนื่องเพราะเจ้าที่ดินต้องการที่ดินไว้สำหรับเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า ดังนั้นกรรมกรเหล่านี้โดยพื้นฐานแล้วปราศจากซึ่งทรัพย์สินใด ๆ ทั้งสิ้นนอกจากแรงงานกายของตนเอง พวกเขาต้องทำงานในโรงงานที่พวกเขากระฎุมพีต้องการผลิตโดยใช้ต้นทุนการผลิตที่ต่ำที่สุด เพราะฉะนั้นค่าแรงจึงถูกกดให้ต่ำที่สุดเพียงพอให้กรรมกรเหล่านี้สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ตายไปเสียก่อนเท่านั้น การที่สามารถกดค่าแรงให้ต่ำได้นั้นก็เนื่องเพราะการที่มีแรงงานที่พร้อมจะเป็นกรรมกรอยู่อย่างเหลือเฟืออันเนื่องมาจากการที่พวกเขาไร้ที่ ๆ จะทำกินในชนบท ในขณะที่เดียวกันสภาพการทำงานภายในโรงงานก็เลวร้ายอย่างยิ่ง การที่ไม่มีการปรับปรุงสภาพการทำงานก็เนื่องมาจากเหตุผลที่กล่าวข้างต้นคือการที่นายทุนต้องการลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำสุดเพื่อผลกำไรที่สูงที่สุดและสามารถแข่งขันในตลาดได้ สภาพอันเลวร้ายดังกล่าวนี้จะสะท้อนออกมาในงานของนักเขียนนวนิยายแห่งศตวรรษที่ 19 ดังเช่น Charles

Dickens ในเรื่อง Oliver Twist (1838) เป็นต้น ซึ่งไม่เป็นไปตามที่พวกอุดมการณ์เสรีนิยมกล่าวหาว่าหากปล่อยให้มีทรัพย์สินเอกชนและการประกอบทางเศรษฐกิจอย่างเสรีแล้วจะทำให้คนภายในชาติมั่งคั่งร่วมกัน

6

สภาพที่เลวร้ายที่เกิดขึ้นกับเหล่าบรรดาชนชั้นกรรมมาชีพดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่ทำให้ปัญญาชนจำนวนหนึ่งพยายามสร้างรูปแบบของรัฐบาลแบบใหม่ที่เศรษฐกิจไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจเจกชนและทรัพย์สินเอกชน แต่ทว่าขึ้นอยู่กับสังคมโดยส่วนรวม นั่นก็คือระบบที่เรียกว่า ระบบสังคมนิยม บรรดาปัญญาชนในยุโรปที่เป็นนักสังคมนิยมก็มีดังเช่น โรเบิร์ต โอเวน ในอังกฤษ แซงซิมองต์ และ ชาร์ล ฟूरियเ ในฝรั่งเศส

อย่างไรก็ตามผู้ที่คิดและสถาปนาทฤษฎีและอุดมการณ์สังคมนิยมซึ่งมีผลสะท้อนกับโลกสมัยใหม่อย่างมหาศาลนั้นกลับเป็นปัญญาชนชาวเยอรมันสองคนนั่นก็คือ คาร์ล มาร์กซ์ และ เฟรดเดอริก เองเงิลส์ ปัญญาชนทั้งสองนี้ได้ร่วมกันสร้างทฤษฎีคอมมิวนิสต์ที่กล่าวว่าจุดหมายปลายทางของการพัฒนาของมนุษยชาติก็คือสังคมนิยมอันเป็นสังคมที่ปราศจากทรัพย์สินเอกชนอย่างแท้จริง ซึ่งการปราศจากทรัพย์สินเอกชนก็หมายความว่าปราศจากความแตกต่างกันระหว่างชนชั้นหรืออีกนัยหนึ่งก็คือชนชั้นได้สลายตัวไปนั่นเอง เท่ากับว่าเกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริงในหมู่พลเมือง และพร้อม ๆ กับการที่มนุษยชาติก็จะบรรลุถึงซึ่งความสมบูรณ์พูนสุขอย่างแท้จริง เราจะพบว่าในประเด็นมิติทางอุดมการณ์ของรัฐบาลในกรณีของลัทธิคอมมิวนิสต์นี้ แม้กรอบแห่งรัฐชาติยังคงเป็นพื้นที่ทางการเคลื่อนไหวปฏิบัติ แต่ในทางทฤษฎีแล้วลัทธิมาร์กซ์ปฏิเสธมิติทางวัฒนธรรมของรัฐบาล นั่นก็คือปฏิเสธการให้ความสำคัญเกี่ยวกับเชื้อชาติหรือชนชาติหรือความเป็นชาติ แต่จะให้ความสำคัญกับประเด็นชนชั้นกรรมมาชีพที่มีลักษณะของความเป็นสากล

เราจะพบว่านับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ต่อต้นศตวรรษที่ 20 ผู้ที่เชื่อในลัทธิมาร์กซ์ และอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ได้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นทั่วยุโรปเพื่อดำเนินการต่อสู้กับรัฐบาลประชาธิปไตยของพวกกระฎุมพี สถานการณ์ปฏิวัติดังกล่าวประสบความสำเร็จเป็นครั้งแรกเมื่อเลนิน นำพรรคบอลเชวิกซึ่งเป็นพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียปฏิวัติโค่นล้มอำนาจรัฐบาลลงได้ใน ค.ศ.1917 ตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงเป็นรัฐคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และชัยชนะของการปฏิวัติของจีน ภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตุงในปี ค.ศ.1949 และนับจากนี้การปฏิวัติภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ก็แพร่หลายไปทั่วโลก ท่ามกลางสถานการณ์แห่งสงครามเย็น ซึ่งสถานการณ์นี้เพิ่งยุติลงเมื่อปี 1989 เมื่อกำแพงเบอร์ลินถูกล้มลายและตามด้วยการล่มสลายของสหภาพโซเวียต

อุดมการณ์ต่อมาที่จะพิจารณาก็คืออุดมการณ์เผด็จการ ฟาสซิสต์ (Fascism) และนาซี (Nazism) ที่จะกล่าวอย่างสั้น ๆ อุดมการณ์เผด็จการ ฟาสซิสต์นั้นเป็นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นในอิตาลี ส่วนนาซีเกิดขึ้นในเยอรมัน ช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เราจะพบว่าอุดมการณ์ทั้งสองนั้นล้วนสัมพันธ์กับการ

ที่เยอรมันและอิตาลีสามารถรวมชาติได้และต้องการที่จะขยายอำนาจของชาติตนออกไป หมายความว่า ก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้น เมื่อเยอรมันสามารถรวมชาติของตนได้นั้นก็สามารถรวบรวมคนที่มีจิต

สำนึกในความเป็นชุมชนคนเยอรมันเข้าด้วยกันภายในเขตแดนและภายใต้รัฐบาลเดียวกัน ก่อเกิดเป็นรัฐชาติเยอรมันที่มีเอกภาพ ประกอบกับการเติบโตใหญ่ในระบบทุนนิยมเยอรมันทำให้เกิดความต้องการที่จะขยายตลาดและแหล่งวัตถุดิบของตนออกไป แต่ที่ว่าเยอรมันพบว่าโลกได้ถูกแบ่งกันแล้วโดยจักรวรรดินิยมอังกฤษ และฝรั่งเศส ดังนั้นสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงเกิดขึ้นมาในฐานะที่เป็นการแก่งแย่งแข่งขันกันในหมู่ชาติทุนนิยม ปรากฏว่าเยอรมันเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ อย่างไรก็ตามหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เยอรมันภายใต้การนำของ ฮิตเลอร์ ได้เสนออัตธินาซี และอิตาลี ภายใต้การนำของมุสโสลินี ได้เสนออัตธิฟาสซิสต์ ทั้งนี้เพื่อเป็นอุดมการณ์ในการระดมคนเยอรมันและ อิตาลี ให้รวมพลังกันก่อสงครามโลม ครั้งที่ 2 ขึ้น โดยจุดมุ่งหมายเบื้องหลังก็คือเพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของชาติตน คือการแย่งอาณานิคมของอังกฤษ และฝรั่งเศส เพื่อเป็นแหล่งระบายสินค้าและเป็นแหล่งวัตถุดิบของตน อีกทั้งเราจะพบว่ามิติทางอุดมการณ์ของอัตธิเผด็จการทั้งสองสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับมิติทางวัฒนธรรมของรัฐชาติ เนื่องจากทั้งอัตธินาซี และฟาสซิสต์ล้วนเน้นความยิ่งใหญ่ของเชื้อชาติของตนโดยเฉพาะนาซีนั้นเน้นอย่างจริงจังถึงความยิ่งใหญ่เป็นเลิศของเชื้อชาติอารยันของเยอรมันเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สองมาจนถึงปัจจุบันนั้นได้เกิดอุดมการณ์ชาตินิยมขึ้นในดินแดนต่าง ๆ รวมทั้งดินแดนที่ตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยม และนำไปสู่การเคลื่อนไหวปลดปล่อยอาณานิคมในที่สุด ในขณะที่เดียวกันโลกในปัจจุบันก็ปรากฏอุดมการณ์เชื้อชาตินิยมซึ่งสัมพันธ์อยู่กับอุดมการณ์เชื้อชาตินิยมซึ่งสัมพันธ์อยู่กับอุดมการณ์ชาตินิยมปรากฏขึ้นมากมายอีกด้วย

8. มาถึงตรงนี้จึงขอสรุปว่า ในยุคแห่งโลกสมัยใหม่นั้นรัฐชาติที่ถูกถือว่าเป็นองค์ที่สำคญยิ่งที่มนุษย์ในโลกต้องสังกัดนั้นสามารถเข้าใจได้ทั้งในแง่มิติทางวัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจการเมือง และมิติทางอุดมการณ์ ซึ่งทั้งสามมิตินั้นมีความเกี่ยวพันกันอย่างสลับซับซ้อน เป็นเหตุเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน และส่งผลอย่างมากกับพัฒนาการของโลกสมัยใหม่ トラาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามก่อนที่จะจบการบรรยายในหัวข้อเรื่องรัฐชาติและอุดมการณ์ทางการเมืองนี้ ต้องขอกล่าวไว้ด้วยว่าในที่นี้ไม่ได้กล่าวถึงรูปธรรมของการเกิดรัฐชาติแต่ละรัฐชาติในประวัติศาสตร์เลย เนื่องจากมีข้อถกเถียงและต้องมีการอธิบายขยายความกันอีกมากจึงจะสามารถยุติลงได้ว่ารัฐชาติแต่ละรัฐชาติเกิดขึ้นในเวลาใดแน่ เนื่องเพราะการที่เกิดจิตสำนึกเกี่ยวกับความเป็นชาติขึ้นมาแล้วก็ยังไม่จำเป็นว่ารัฐชาตินั้น ๆ ได้เกิดขึ้นแล้ว ยังมีปัจจัยอีกหลายประการที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในที่นี้เพียงพอให้นักศึกษาตระหนักว่าชาตินั้นคือสิ่งประดิษฐ์ของโลกสมัยใหม่ ซึ่งมีหลายมิติตามที่ได้บรรยายไปแล้ว ส่วนผู้ที่สนใจ

อาจสามารถหาอ่านได้จากหนังสือของ เบเนดิก แอนเดอร์สัน ดังที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว ตลอดจนหนังสือ
ต่างๆ เกี่ยวกับรัฐชาติซึ่งมีอยู่มากมาย ต่อไป